

Hétvári Andrea

Virágok kelyhében az Aranykor fénye

Parányi értekezés a haikuról

Az irodalmi műveknek azon csoportja, melyek ténylegesen táplálékot nyújtanak a szellem számára, valamiképpen az Aranykor lenyomatával, ízével és illatával rendelkeznek. Mély rétegeinkben ott szunnyad a világ ősképe, egy és oszthatatlan voltának valódi mása, ideája, s csupán az irodalmi művek megszólító erején múlik, mennyire válik mozdulatlanságában mozdíthatóvá e kép, felold-e a hó alatti néma jég, s a jég alól levéltestébe bomlik-e a mag.

Az ősköltészetek, a keleti költészet, néha pedig a modern kori líra egy-egy ritka példánya érzékeny szakrális tájolóással archetípusok szárnyán repít bennünket a Megismeréshez. S ennek a megismerésnek az útszélein rejtőző, mindenség fényébe mártott gyöngyszemei a haikuk. Az ósóceán éteri mélységei már csak a tökéletes tömörségű, esszenciális anyagot fogadják be, mely szelíd vezérfényként világít az abisszális zóna koromsötétté sűrűsödött rétegeiben. A tapintható csend tartományában némaságra ítéltetik minden, ami nem valódi. A végtelen sötétség interferenciájával csak a *minden Egy*-et magában hordó dolgok érintkezhetnek. „*minden elmúlik, / ámde addig is: / kabócák zenéje...*”

A keleti ember, a keleti vallások jól tudják, hogy valódi dolgokból igen kevés van körülöttünk. Azonban a gyermekkort vagy a lélek belső harmonikus időszakait éppúgy valódinak és aranykorinak kell tekintenünk, mint azt az időszakot, amelyről Lao-ce írt. Mindenki számára megtapasztalható tény, hogy az Aranykort a modern ember elveszítette, ezzel pedig az univerzumot átfogó harmóniából szakadt ki. Az archaikus ember világa és a gyermekkor világa egyaránt szakrális alapú. A dolgok keletkezésének kezdeti szakaszában egység uralkodik fent és lent, kint és bent, ember és isten, isten és természet között. Hamvas Béla kifejezésével élve, a *nyílt lét* válik megtapasztalhatóvá.

Tudjuk, hogy létezik a nem megragadhatóság törvénye, „*Az út, mely szóba fogható, nem az öröktől való; a szó, mely rája mondható, nem az örök szó.*” Mégis költők ezrei és a költészet évszázadai, sőt évezredei próbálkoztak meg a lehetetlennel. Akár akarjuk, akár nem, az ember az újkor és a külső lehetőségek foglyává válhat. A *szamszára* pedig nem egykönnyen enged. Minél jobban tiltakozunk, annál mélyebbre sző bele önmagába és a jelenségek álmkép-erdejébe. El kell tehát jutnunk a fent és lent, kint és bent oszthatatlan középpontjához. Minden áron. „*Nem szabad a tűt érintenünk, hanem a súlyokat*” – írja Simon Weil. Ezt az érinthetetlen középpontot hordja magában a haiku. Az ólomsúlyú harangkondulás egy és oszthatatlan, neutroncsillaggá összesűrűsödött középpontját, a magot. Mert „*Egy mag nem csupán annyi, ami látható, hanem benne rejlik az eljövendő növény*” – teszi hozzá Rudolf Steiner. A növény, a fa és a virág az ég és föld közötti összekötő. Gyökerével a sötét és

néma földbe, leveleivel és szirmaival az ég felé nyújtózva önmagában szintetizálja a darabjaira hullott s egyként újrászülető világot. Törékeny centrumában kapcsolatot, csatornákat és átjárhatóságot teremt. Illékony nedvkeringésével bejárja az alsó és felső régiók, a Megközelíthetetlen előcsarnokait.

Európában és a XX. században járványossá vált a felesleges és felületes bőbeszédűség. Ezt a jelenséget tapasztalhatjuk gyakran ma is. A lírából kiműtve, gondosan kioperálva minden, ami mélymerülés, minden, ami gyöngyhalászat, minden, ami líra. Marad a részletező – és gyakran lényegyet kerülő – prózaiság, a díszletek és a körítés. Ez az, amit a japán vers másképp gondol, s a ténylegesen líraként megszülető versek.

„Aoi” – mondja a japán, vagyis kék és zöld. Csak sokkal tömörebben. Ezt magyarul így íránk le verssorok formájában: kék volt a tó zöld csillogással, esetleg: a zöld tó kék árnyalatokkal fénylett. Így magyarul is szép, de milyen hosszú! Ehelyett mondja a haiku és a japán, hogy: *aoi*, s ez így ugyanazt jelenti a japán olvasó számára, amit az előbb már elmondtunk.

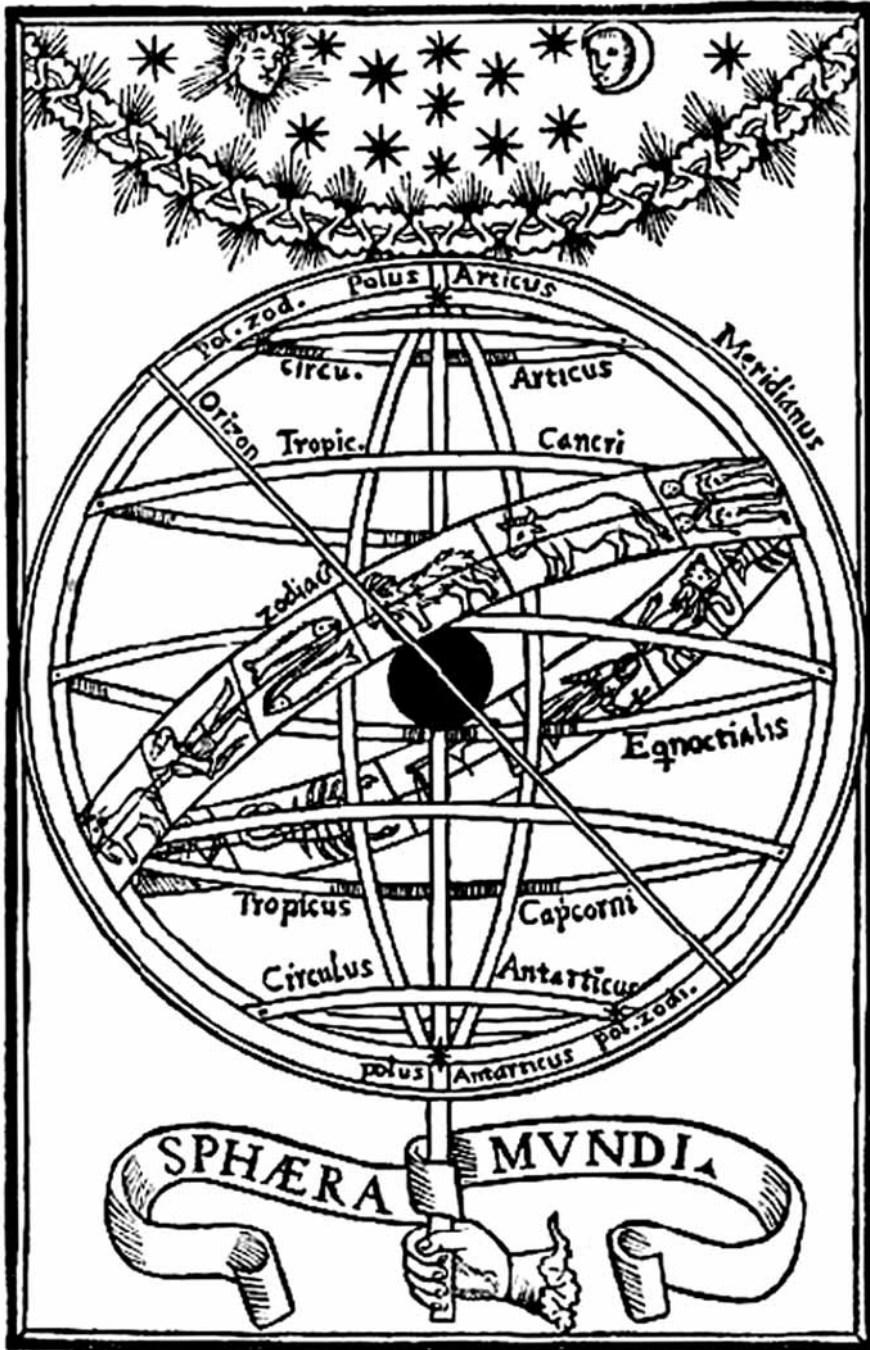
A haiku mozaikszerű, pillanatok felvillantó képalkotásával a felvillanó kép, érzékelés, gondolat, benyomás folytatására készíti olvasóját. Így ebben a formában rokonságot tart a többi japán művészettel, például a tusrajzokkal, ahol szintén egy-két ecsetvonással rajzol tájat a festő. A képek sincsenek túldíszítve, kevés a perspektíva, kevés a háttér, tulajdonképpen nincs is. Egyetlen virágos ág, az alkonyati fény vagy egy madár mozdulatának ábrázolásából áll maga a kép.

A keleti verset, a haikut teljes mértékben áthatja a keleti filozófiák vallások fölötti közös gondolata, hogy a világ egységes és oszthatatlan. Ez a *hen kai pan*, vagyis a Minden Egy. A haikuban a képek ezt a rejtett azonosságot mondják ki, s ezért nem hasonlatok. „A lélek nem olyan, mint a pillangó, hanem a lélek pillangó, mert a lélek és a pillangó között analógia van.” Aho-gyan Hamvas is megállapítja, kései történeti korszakában az ember hajlamos feltételezni, hogy mindaz, ami a nyelvben kép, csupán dísz, ezért nem tartozik a nyelv lényegéhez, és ha szép is, bizonyos értelemben fölösleges. Pedig a nyelv, a vers és a haiku képei nem üres hasonlatok. A kései ember azt hiszi, hogy a kép szükséges a fogalom megvilágítására, vagyis a képet külsőnek tartja, holott a kép a belső, s ez az, amit át kell világítani. A különbség nem elhanyagolható.

A képek használatában ma gyakran megkerülést látnak, mert feledésbe merült az analógia, ez pedig a dolgok között lévő érzék fölötti azonosság. Ezt a képlátást, illetve a lét valódi látását, mely „*az anyagi természet határain túl lát, a művészet és a költészet őrzi*”. S közelebről a haiku.

„Ösvény az esti ködben. / Megyek. Itt már nem hallok / lépéseket mögöttem.” – Ébredés és megérkezés, hajnal és alkonyat, kezdet és vég, mag és magház együtt jelenik meg ebben a csodálatos, parányi költeményben. Maya utolsó és legvékonyabb fátylát lebbenti föl a haiku, amelyen az utolsó pillanatokban átragyog a *hen kai pan* és a *sabi* érzése, vagyis a világ egy és oszthatatlan volta. Az apró kis virágban egyetlen pillanatra vakító fényvel tárul föl a világ ősképe. A haiku tehát nem más, mint virágok kelyhébe zárva az Aranykor fénye. S ez az, amiért a kései történeti kor emberének még érdemes verseket olvasni.

Hyginus de Stellis.

A Nap útja az állatövben. Hyginus: *Poeticon astronomicon*. Pavia, 1513